

AXIOLOGICKÉ KONCEPCIE ČESKÝCH BURŽOÁZNYCH FILOZOFOV I. POLOVICE 20. STOROČIA Z Hľadiska IDEOLOGICKEJ FUNKCIE FILOZOFIE

CYRIL DIATKA, Ústav marxizmu-leninizmu, VŠP, Nitra

DIATKA, C., Axiological Conceptions of Czech Bourgeois Philosophers of the First Half of the XX-th Century from the Viewpoint of the Ideological Function of Philosophy. *Filozofia* 35, 1980, No. 5, p. 527—535

The author investigates the conceptions of representatives of the Czech bourgeois philosophy in the first half of the XX-th century, concerning problems of the relation of values and evaluating. He confronts their opinions with the Marxist standpoint, especially as far as the objectivity of values, of evaluating and the character of social activity of Man is concerned.

The author analyses the conception of J. Tvrđý who is a typical example confirming how an apparent ideological aspect goes through all his conceptions.

The aim of the paper was to point out how ideological motif penetrates philosophical problems of values and evaluating. The author underlines it is upon this level that such tendencies are characteristic of bourgeois ideology because the philosophical problem of value is exploited by bourgeois philosophers as distinctive apologetic instrument.

Problém poznania a hodnotenia sa v podstate riešil v českej filozofii až v medzivojnovom období, v dobe maximálneho rozvoja kapitalizmu u nás. V centre záujmu českých buržoáznych filozofov sa nachádzali predovšetkým problémy etiky a noetiky. Teória hodnôt bola považovaná iba za pomocnú disciplínu filozofie. Uvádzame niekoľko názorov jednotlivých filozofov k problémom hodnoty, poznania a hodnotenia, pričom chceme ukázať na ich skutočnú názorovú orientáciu, ako aj na ich postoje k spoločenským problémom doby, v ktorej pôsobili. Prívrženec rigorózneho pozitivizmu F. V. Krejčí odmietal možnosť vedeckého výkladu hodnôt vo svojom spise *Pozitivní etika*. Ďalší z českých buržoáznych filozofov, otvorený prívrženec T. G. Masaryka, sociologizujúci A. Bláha, delí poznanie na praktické a teoretické a rozlišuje medzi poznáním, ktoré vedie k sústave právd, a hodnotením ako prežívaním skutočností cez cit a vôľu. Podobné názory na tieto problémy nachádzame u E. Rádlu, J. B. Kozáka, ktorí spájajú otázku hodnotenia s náboženskou vierou. ... „Rádlovi je boh posledným dôvodom noriem aj hodnôt; Kozákovi rozhodnutie pre hodnotu závisí od viery v boha ...“ (3, s. 50) Vidíme, že u týchto filozofov cit a vôľa dominujú a sú akýmsi meradlom ľudských poznávacích schopností, ako aj hodnotiacich aktov.

V spore medzi dvoma českými buržoáznymi filozofmi K. Englišom a Z. Neubaueom sa prejavil sklon chápať poznanie a hodnotenie ako

dve odlišné funkcie poznania. Kým Zd. Neubauer prísne rozlišoval medzi poznaním a hodnotením (pozri 4, s. 74), K. Engliš v polemike s ním tvrdí, že hodnotenie je určitý druh súdu, pomocou ktorého vystihujeme a rozumovo chápeme účely a prostriedky, to znamená, že hodnotenie je pre neho vždy určitým rozumovým a účelovým úsudkom. Hodnotenie chápe ako aktivitu a z neho vyvodzuje aj platnosť hodnotenia. Hovorí: „Hodnotenie musí mať vždy svoj predmet, ktorý má hodnotu, ale nie je hodnotou.“ (V origináli zvýraznené — C. D., 1, s. 17) Na potvrdenie svojich názorov ďalej uvádza „... predmetom hodnotenia nemusí byť len *hmotný predmet*, hodnotiť možno tiež dej, čin (mravný, užitočný), hodnotiť možno tiež stav“. (Pozri 1, s. 18)

K. Engliš chce vedeckou metódou definovať pojem hodnoty, pričom vychádza z rozlíšenia hodnoty a predmetu hodnotenia. (Pozri 1, s. 18) Pri analýze problému vlastností predmetu však podlieha subjektivistickému pohľadu, keď hovorí: „... *vlastnosti predmetu prirátujeme*, pretože vlastnosť je to, čo na predmetoch pozorujeme, nie to, čo je na predmetoch, osebe“. (Zvýraznené v origináli — C. D. 1, s. 19) Z toho potom zákonite vyplýva, že hodnoty, ako aj hodnotenie sú podmienené spôsobom pozorovania. K. Engliš rozlišuje tieto druhy pozorovania skutočností: 1. ontologický spôsob pozorovania (myslíme si veci ako púhe súcno — 1, s. 20), 2. spôsob teologického nazerania na skutočnosť; podľa tohto spôsobu chápeme javy ako prostriedky a účely (1, s. 22) a posledný spôsob 3. normologický — jeden subjekt prikazuje a druhý sa podriaďuje tomu, čo má byť. (1, s. 22) Ide tu o akýsi trojaký spôsob chápania hodnoty, pričom za určujúce sa považujú predpoklady logické a aj samotné hodnotenie nie je pre K. Engliša nič viac ako púha duševná aktivita. (1, s. 25) Engliš stavia do popredia duševné predpoklady ľudí a nevšíma si životné podmienky ako celok. Odmietá materializmus a v jeho názoroch badať silné subjektívno-idealistické tendencie.

Oproti tomu svoje stanovisko na rozlíšenie medzi poznávaním a hodnotením stanovuje Zd. Neubauer zasa takto: „Zmyslová skúsenosť nám priamo *vnucuje* presvedčenie o realite vecí zmyslami vnímaných. O tom, či sú tieto veci dobré alebo krásne, nám toto zmyslové poznanie nič nehovorí. Ak vyslovíme súd tohto druhu, t. j. súd hodnotiaci, máme bezprostredný dojem, že tu niečo zo seba vnášam do vonkajšieho sveta, že tu zasahujem nejak *aktívne, tvorivo*.“ (6, s. 6) Zd. Neubauer tu mechanicky spája oblasť ľudskej spoločnosti so živou prírodou a z tohto faktu potom vyvodzuje, že ak biologické zákony ovládajú všetku živú prírodu, tak potom aj naše myslenie, resp. poznanie je vysvetliteľné z tejto jednej príčiny, podľa neho možno týmto spôsobom vysvetliť aj naše cítenie, konanie; účelové vnímanie sveta a konanie ľudí. (6, s. 7) Teleologická sféra človeka sa mu javí ako pokračovanie účelnosti v ostatnej organickej prírode. Prírodná účelovosť vstúpila do vedomia človeka, pokračuje tu vo vývoji ďalej, čím sa človeku javí ako produkt jeho intelektuálnych schopností, jeho znalostí prírodných zákonitostí, ako aj záko-

nov matematiky. A záver, ku ktorému Zd. Neubauer dospieva? „Zhoda v cítení a dani je velmi dobre vysvetliteľná pôsobením prírodných zákonitostí, pretože aj tieto patria do sféry života.“ (6, s. 7) Podľa Zd. Neubauera treba pojem hodnoty chápať ako objektívny, pretože vyplýva z ľudského organizmu a schopností človeka. Hodnoty nie sú nič iné ako výraz pevnej zákonitosti a sú dané človeku objektívne prostredníctvom duchovnej reakcie človeka na objekty okolitého sveta. Pri ich vzniku pôsobia dva druhy zákonitostí: nižšia biologicko-egoistická a vyššia — zákonitosť samého hodnotenia. (6, s. 11)

Hodnoty nemôžu byť mimo človeka (sú pre neho), ale dôvod majú v predmetoch samých. Stanovisko Zd. Neubauera je kompromisom medzi subjektivistickým chápaním hodnoty a medzi tým stanoviskom, ktoré chápe hodnoty ako absolútne entity.

Pri riešení predchádzajúcich otázok sme narazili na dôležitý problém: ako odlíšiť pojem hodnoty z hľadiska filozofického od chápania hodnoty v čiastkových oblastiach, ako je tomu v politike, morálke, umení, v dejinách a pod. Domnievame sa, že ak chceme vystihnúť podstatu problému, musíme pri jeho riešení vychádzať zo základnej filozofickej otázky, zo vzťahu hmoty a vedomia. Akákoľvek zvláštna oblasť sveta je vzhľadom k svetu ako celku určitou (v abstrakcii) vytrhnutou časťou z celostnej skutočnosti, ktorá je postavená do protikladu voči svetu. Preto musíme vychádzať z toho, že akákoľvek hodnota nie je hodnotou sama osebe, ale je len súčasťou subjektom prežívaného a subjektom uvedomovaného životného procesu. Vo svojom vedomí nemôžeme vyjsť za hranice života, pretože len on je pre nás v tomto ohľade reálnym rámcom pre riešenie problému. Pokusy iného druhu vedú nevyhnutne na scestie a výsledkom je potom buď abstrakcia hodnoty ako niečoho nemenného, alebo na druhej strane ako niečoho, čo nemá ani svoj vlastný rozmer. Základom životného procesu je bezpochyby aktivita človeka. Marxizmus v porovnaní s uvádzanými názormi buržoázných filozofov chápe životný proces ako osvojovanie si skutočnosti človekom, ako proces cieľavedomého pôsobenia človeka na prírodu, ktorý sa v každom jednotlivom prípade javí ako jednota práce a činu.

Myslíme si, že u K. Engliša je riešenie problému skreslené tým, že hodnoty a hodnotenie považuje len za určitý druh poznávania (hodnotenie je pre neho len určitým druhom súdu). Zaraďuje hodnotenie do oblasti čisto logickej a vylučuje možnosť psychologického podmienenia. (1, s. 74) Preto pripúšťa len formulácie typu „... objekt má hodnotu...“ a formulácie typu „... objekt je hodnotou“ odmieta. (2, s. 45)

Ďalší z českých filozofov Bl. Zbořil, ktorý sa zaoberal problémami hodnôt a hodnotenia, zasa dokazuje, že hodnotu nemožno chápať len ako aktivitu, pretože hodnotou môže byť aj kladný stav ako nemenný stav vecí a aktivita sama môže viesť aj k ničeniu hodnôt. (13, s. 179) Uznáva ďalej, že hodnota by sa mohla vzťahovať na niečo, čo je v pohybe alebo vo vývoji, resp. len vo vývoji k „lepšiemu“. Podľa Zbo-

řila neprirátujeme hodnotu len dejom a činnostiam, ale aj veciam, ako je napríklad chlieb a vlastnostiam, ako je spravodlivosť. Zbořil tvrdí, že „... hodnota nie je druhom diania...“ (13, s. 180) Autor tu uvažuje nedialekticky, pretože v opačnom prípade by musel vidieť, že vec rovnako ako aj vlastnosť sú v pohybe, vo vývoji.

O samotné riešenie vzťahu poznávania a hodnotenia sa v českej filozofii medzi dvoma vojnami pokúsil i pozitivisticky orientovaný filozof J. Tvrďý. Na rozdiel od svojho učiteľa F. V. Krejčího sa usiloval o systematický výklad hodnoty s cieľom nájsť opodstatnenie pre náboženskú vieru vo vede. Domnieval sa totiž, že podstatu náboženstva možno najlepšie objasniť prostredníctvom teórie hodnôt. (3, s. 50) J. Tvrďý vychádza vo svojich úvahách z toho, že človek hodnotí nielen rozumom, ale najmä prostredníctvom svojho aktívneho vzťahu k svetu cez také prejavy, ako sú hodnotenie biologické, hodnotenie citmi, prianiami, láskou, „... hodnoty konštatujeme priamo, musíme ich zažiť, aby boli hodnotami“. (8, s. 272) Odmietal možnosť rozdeľovať poznanie hodnôt na racionálne a iracionálne. Podľa neho musí byť primárne hodnotenie podobné ako zmyslové poznanie, v záujme vedomého a úmyselného ľudského konania dopĺňované a vysvetľované racionálnym poznaním. (3, s. 50) Poznanie pravej skutočnosti (rozumej náboženskej — C. D.) je nám dané až spojením všetkých druhov poznania. „Náboženský charakter hodnoty nemôže byť prekážkou jej racionálneho pochopenia.“ (3, s. 50)

Stanovisko J. Tvrďého je protikladné koncepcii K. Engliša, ktorý vychádzal z toho, že k hodnoteniu dochádza len tam, kde ide o rozumové vystihovanie účelov a prostriedkov k dosiahnutiu hodnoty. Z toho dôvodu považoval hodnotenie vždy za rozumový účelový súd. Tvrďý naproti tomu rozlišuje medzi vlastným hodnotením a racionálnym poznaním. Zdôrazňuje, že poznávame na základe hodnotenia, a že „... súdmi nehodnotíme, ale len konštatujeme hodnotenie, ktoré muselo jestvovať pred súdmi“. (9, s. 213) Podľa Tvrďého je hodnota prejavom „aktívnej ľudskej stránky“, a preto je hodnotenie vlastnou sférou náboženského náhľadu na svet. Rozdeľuje hodnotenie na primárne a sekundárne, pričom proces hodnotenia obmedzil vlastne len na hodnotenie primárne, racionálne hodnotenie bolo u neho ako skutočné hodnotenie popreté. (3, s. 52) Hodnotenie je pre Tvrďého druhom subjektívnej pravdy, t. j. takej pravdy, ktorá sa opiera o pravdu činu. Naproti tomú objektívna pravda sa opiera o kritériá, ktoré neberú do úvahy činnosť. J. Tvrďý sa na základe tohto svojho prístupu usiluje definovať ideálny typ vedca nového typu — „inžiniera“, t. j. človeka, ako on sám hovorí „... spojujúceho subjektívnu pravdu smerujúcu k činom s pravdou objektívnou, overenou kritériami a tento ideál preniká tiež do politiky“. (11, s. 102) Má na mysli predovšetkým taký typ vedca, ako je T. G. Masaryk, ktorý podľa jeho predstáv spája vo svojich činoch subjektívnu pravdu s objektívnou. Tento druh akejsi filozofickej apoteózy nie je ojedinelým prí-

padom v českej filozofii. Podobne hovorí aj E. Rádl, ktorého Tvrďý sám cituje: „... pravda je len to, čo viedlo týchto učencov k ich spisom, ich výrokom, to nevedomelé, čo zažili len niekedy a bez ľudskej vôle do vedomia, čo vedie človeka k jeho jednaniu, čo celému životu dáva zmysel...“ [11, s. 100]

Okrem iného tu môžeme na konkrétnom prípade pozorovať, ako preniká ideologický moment i do teórie hodnôt a zároveň sa tým potvrdzuje všeobecne známa vec, že žiaden z filozofov netvorí odtrhnuto od svojej doby a spoločenského prostredia, v ktorom žije. A práve toto sa snažili revizionisti v krízových rokoch popierať. V celom rade článkov ukazovali na tendenčnosť a tým i na nevedeckosť názorov „dogmatikov“ a v súvislosti s tým ako žiarivý prípad vedeckej nestrannosti chválili „solídnosť a nestrannosť“ buržoáznej vedy na čele s T. G. Masarykom, vychaľovali ich diela najmä pred študujúcou mládežou. Ich vystúpenia mali jasný cieľ: diskreditovať socialistickú vedu v očiach mladej generácie. Krízové roky a skúsenosti, ktoré sme získali v období konsolidácie, dokazujú, že problematika hodnôt je predovšetkým v politickej oblasti vysoko aktuálna. Zároveň nás to vedie k tomu, aby sme si uvedomili, že princíp straníckosti je vlastný hodnotiacemu procesu, a preto ho musíme vo svojej práci vedome využívať. Týmto spôsobom vytvárame lepšie podmienky pre elimináciu živelnosti, s ktorou je v našom každodennom živote proces hodnotenia veľmi často spätý. Dôkazom oprávnenosti nášho názoru je i postoj „nestranného“ filozofa J. Tvrďého k V. I. Leninovi. Podľa neho je Lenin vzorom politika krajnej osobnej pravdy „... nehľadajúceho nijakých objektívnych kritérií“ — (rozumej neriadiaceho sa vedeckým poznaním) — „a vidiaceho v násilnej revolúcii jediný prostriedok k uskutočneniu osobnej pravdy. Nie darmo bol Lenin Tvrďým zrovnávaný s Macchiavellim — Lenin súvisí s celým tým prúdom osobnej pravdy, idúcim od renesancie cez nemecký romantizmus do Ruska, kde nadobúda v *Bakuninovi* (zvýraznené v orig.) čisto ruskej podoby, ktorý sa vo svojej šírke kontrastov neľaká žiadneho prostriedku, byť aj krajného ... Lenin nerobí rozdiel medzi utópiou a vedeckým možným, lebo v jeho osobnej pravde splýva všetko v jedno a osobnú pravdu nesmie nič zdržiavať na ceste k činu a moci...“ [11, s. 103]

Tak ako pred štyridsiatimi rokmi, aj dnes je spoľahlivým kritériom názorov „nestranných“ buržoázných vedcov spoločenská prax — triedny boj. Len jedna veľmi vážna trhlina kazí dobrú povesť dnešným „nestranným“ vedcom v službách buržoázie — totiž to, že sú v prevažnej miere viac alebo menej antikomunistami.

Filozof Tvrďý sa snaží svojím riešením vzťahu hodnôt a hodnotenia, ako aj vzťahu osobnej a objektívnej pravdy „vedecky“ dokázať a zdôvodniť potrebu náboženstva v teórii hodnôt tak, ako bola v tom období rozvíjaná nemeckým, americkým a francúzskym idealizmom. Domnieval sa, že práve pomocou pojmu hodnoty možno najlepšie objasniť podstatu náboženstva. V jeho chápaní teórie hodnôt badať zreteľný vplyv názo-

rov dánskeho filozofa H. Höffdinga — kritického realistu. Höffdingove myšlienky ostatne akceptovali okrem Tvrdého aj iní českí filozofi, napr. Bl. Zbořil, ale tiež aj T. G. Masaryk vo svojom neskoršom období. J. Tvrdý vychádza z toho, že „...hodnota ako prejav aktívnej ľudskej stránky“ je závislá predovšetkým od subjektu. Ak je pre subjekt hodnotou to, čo vyhovuje jeho tendenciám, potom hodnoty vznikajú až tam, kde sa tieto tendencie objavujú a prejavujú (a je ľahostajné, či ide o tendencie vedomé, podvedomé alebo dokonca nevedomé). Hodnota bez závislosti od subjektu je len púhou abstrakciou.“ (3, s. 51)

Týmto názorom sa Tvrdý stavia proti objektívno-idealistickým koncepciám absolútnych hodnôt, najmä proti M. Schelerovi, pretože v týchto tendenciách vidí Tvrdý priamy vplyv teológie. Kým náboženstvo hľadá prameň najvyšších morálnych a náboženských hodnôt v bohu, Tvrdý naopak hľadá hodnoty v človeku a v ľudskom svete. Vo svojej práci *Filosofie náboženstva* hovorí: „Hodnoty nie sú nič trvalého a pevného a menia sa vývojom, ktorý je daný vplyvom vonkajších okolností prírodných a sociálnych.“ (7, s. 81) Myslíme si, že tu tiež hovorí ústami Tvrdého-filozofa Tvrdý-sociológ. Aby sa vyhol určitej tendencii subjektivismu, dokazuje, že samotné tendencie subjektov, ktoré hodnoty podmieňujú, je možné vysvetliť a možno ich aj pochopiť len vtedy, ak k nim pristúpime z hľadiska určitých objektívnych určení, psychologicky, historicky a sociologicky. Svoje úvahy uzatvára: „...poznanie rovnako ako aj hodnotenie vzniká spoluprácou subjektu s objektom a to subjektu skutočného so skutočným objektom“. (8, s. 275)

Tvrdý chcel urobiť kompromis medzi objektivismom a chápaním hodnoty, ako on sám hovorí, medzi „stanoviskom metafyzickým“ a subjektivismom. Jiří Gabriel pri hodnotení jeho postupu ukazuje na to, že u Tvrdého sa prejavil aj určitý vplyv názorov amerického filozofa R. B. Perryho, píše: „Proti prvým“ — (rozumej objektivistom — C. D.) — zdôrazňoval, zaraďujúc pritom hodnotu do kategórie vzťahu, že nemožno predpokladať existenciu rozmanitých druhov hodnôt len v predmete, bez ich vzťahu k subjektu. V protiklade s druhými — (rozumej subjektivistami — C. D.) — zastával názor, že adekvátny výklad hodnotenia a hodnôt je možné podať, len ak zoberieme do úvahy jednak samotný subjekt s jeho tendenciami, jednak objektívnu situáciu spolu s objektom a jeho vlastnosťami.“ (3, s. 51—52) Práve v tomto svojom chápaní je poplatný vplyvu amerického realizmu, menovite už spomínaného R. B. Perryho, i keď s ním nesúhlasí vo všetkých otázkach. J. Tvrdý zastáva názor, že „Hodnoty — vrátane hodnôt náboženských — sú prirodzeným výsledkom aktívneho vzťahu človeka k svetu, k spoločnosti, k sebe samému. Večné hodnoty neexistujú, lebo sa menia rovnako, ako sa vyvíjal sám človek — hodnotiaci subjekt. Hodnotenie — a teda aj hodnotenie, ktoré J. Tvrdý označuje za náboženské — je formou tzv. subjektívnej pravdy, ktorá, ak chce byť všeobecne uznanou, musí byť podrobená všetkým

skúškam, ktorými musí prejsť každé poznanie, ak má byť uznané za objektívne.“ (3, s. 52—53)

J. Tvrďý hľadá argumenty v prospech tvrdenia o oprávnenosti náboženského pohľadu na svet a filozofické problémy hodnôť mu tieto prostriedky poskytujú. Predovšetkým sa usiluje prekonať úzkoprsý „dogmatický pozitivizmus“ a tak odstrániť hradbu konzervativizmu, ktorá bráni českej filozofii v povojnovom období (po prvej svetovej vojne) v plodnej konfrontácii s novými svetovými prúdmi. Snaží sa zaujať vlastné stanovisko tak, že v období vzrastajúceho ideového boja medzi filozofiou marxizmu a množstvom protikladných idealistických filozofických systémov usiluje sa zaujať neutrálny postoj medzi materializmom a idealizmom.

V tom sa ale prejavuje zároveň straníckosť jeho filozofických názorov. Pozrime sa, ako hovorí o základnej filozofickej otázke: „... Hmota a duch predstavujú dve stránky, ktoré tvoria obsah svetového princípu, sú nutne spojené v jednotu všetkého toho, čo sa deje ...“ (12, s. 171) J. Tvrďý odmietal dualizmus rovnako ako aj pluralizmus a svoj názor nazýva podľa vzoru H. Höffdinga monopluralizmus. „Každý individuálny element svetového diania má dve stránky, jednou sa odlišuje od druhých... jednou sa spája s druhými elementami... Nie je teda vo svete vecí a procesov absolútne rôznych, ani absolútne identických...“ (10, s. 90)

Náš príspevok je pokusom zachytiť určitý úsek vývoja českého filozofického myslenia tak, aby bola zrejmá kontinuita medzi tzv. „nestrannosťou“ myslenia buržoáznych mysliteľov minulosti s niektorými názorovými tendenciami, ktoré sa prejavili v našom filozofickom myslení počas krízového obdobia v našej spoločnosti, ale aj pred ním.

Pre vtedajších českých buržoáznych filozofov je charakteristické, že v snahe obhájiť spoločenský systém buržoáznej demokracie zvýrazňujú objektívne triednosť svojich názorov, a to aj vo filozofických otázkach axiologickej teórie. V knihe L. Hrzala a J. Netopilíka *Ideologický boj vo vývoji českej filozofie* sa o tejto črte filozofických názorov českých filozofov píše: „V celku sa dá povedať, že vtedajší buržoázny ideológovia obnovovali svojrázny český a československý nacionalizmus opierajúci sa masarykizmus. Československu bola opäť prisúdená sprostredkujúca úloha medzi Západom a Východom a poslanie vytvárať akúsi československú syntézu dvoch protikladných kultúr.“ (5, s. 26—27)

Mnohé z týchto postojov priamo či nepriamo tvorili základ názorových postojov čelných predstaviteľov československého revizionizmu v krízových rokoch 1968—1969, stali sa, i keď v iných spoločenských podmienkach, historickými koreňmi znova proklamovanej nestrannosti a triednej bezzásadovosti.

1. ENGLIŠ, K.: Teorie hodnot a hodnocení. Praha 1947.
2. ENGLIŠ, K.: O poznávání a hodnocení. Praha 1942.
3. GABRIEL, J.: Filosofie náboženství a problém metafyziky u J. Tvrdeho. SPFFBU, B 10, Brno 1963.
4. HLAVOVÁ, B.: K problému genézy morálnej hodnoty. Socialistická akadémia Slovenska, Bratislava 1970.
5. HRZAL, L. — NETOPILÍK, J.: Ideologický boj ve vývoji české filosofie. Praha 1975.
6. NEUBAUER, Z.: Hodnoty a hodnocení. Praha 1942.
7. TVRDÝ, J.: Filosofie náboženství. Brno 1921.
8. TVRDÝ, J.: Kritický finalismus. Česká mysl 1937.
9. TVRDÝ, J.: Logika. Praha 1937.
10. TVRDÝ, J.: Nová filosofie. Praha 1932.
11. TVRDÝ, J.: Teorie pravdy. Sborník Filosofické fakulty univerzity Komenského, ročník VI., č. 51, Bratislava 1929.
12. TVRDÝ, J.: Úvod do filosofie. Praha 1927.
13. ZBOŘIL, B.: Poznání, hodnocení a tvoření norem. Ostrava 1947.

АКСИОЛОГИЧЕСКИЕ КОНЦЕПЦИИ ЧЕШСКИХ БУРЖУАЗНЫХ ФИЛОСОФОВ ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЫ XX ВЕКА С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ИДЕОЛОГИЧЕСКОЙ ФУНКЦИИ ФИЛОСОФИИ

Цирил Диатка

Автор анализирует взгляды представителей чешской буржуазной философии в период первой половины XX века, касающиеся вопросов соотношения ценностей и оценки (Ф. В. Крейчи, А. Блага, Э. Радл, Я. Б. Козак, но прежде всего идейный спор между К. Энглишом и З. Нейбауэром, а также взгляды Б. Зборжила). Автор сопоставляет их взгляды с марксистской точкой зрения, прежде всего что касается объективности в вопросе о ценностях, оценке и характере общественной (жизненной) активности человека. Он отмечает прежде всего то, что понимание этих проблем вышеупомянутыми авторами, несмотря на взаимные разногласия, противоположно марксистской точке зрения. Эти моменты имеют свои гносеологические, но прежде всего социальные корни.

Автор дает оценку взглядам Й. Тврды, которые примечательны тем, что их пронизывает явный идеологический аспект, который Й. Тврды, невольно выражает в связи с формулировкой своих основных философских позиций (речь идет о проблеме партийности).

Цель статьи — показать, каким образом идеологический аспект проникает в философские проблемы ценностей и оценки, причем автор подчеркивает, что именно в этом плане такого рода тенденции характерны для буржуазной идеологии, поскольку философская проблема ценностей используется представителями буржуазной философии в качестве явного апологетического средства. Автор стремится указать на исторические, гносеологические и социальные корни партийности буржуазной философии. В заключении статьи отмечается преемственность идейных подходов чешских буржуазных философов и взглядов ревизионистов в кризисный период 1968—1969 годов.

AXIOLOGISCHE KONZEPTIONEN TSCHECHISCHER BÜRGERLICHER PHILOSOPHEN DER I. HÄLFTE DES XX. JAHRHUNDERTS UNTER DEM GESICHTSPUNKT DER IDEOLOGISCHEN FUNKTION DER PHILOSOPHIE

Cyril Diatka

Der Vf. befasst sich mit den Anschauungen der Vertreter tschechischer bürgerlicher Philosophie der I. Hälfte des XX. Jahrhunderts [F. V. Krejčí, A. Bláha, E. Rádl, J. B. Kozák, aber besonders mit dem Meinungsstreit zwischen K. Engliš und Z. Neubauer sowie den Anschauungen D. Zbořils]. Er konfrontiert ihre Anschauungen mit dem marxistischen Gesichtspunkt, besonders soweit es sich um Objektivität in der Frage der Werte, der Bewertung und des Charakters der gesellschaftlichen Aktivität des Menschen handelt. Er weist auf die Tatsache hin, dass die Auffassung dieser Probleme bei den angeführten Vertretern, trotz gegenseitiger Differenzen, dem marxistischen Gesichtspunkt entgegengesetzt sind. Diese Momente haben erkenntnistheoretische, vor allem aber soziale Wurzeln.

Der Vf. beurteilt die Anschauungen J. Tvrďýs, der dadurch Beachtung verdient, dass seine Anschauungen von einem deutlichen ideologischen Aspekt durchdrungen sind, den der Genannte unabsichtlich bei der Formulierung seiner grundlegenden philosophischen Standpunkte zum Ausdruck bringt (es geht ums Problem der Parteilichkeit).

Der Aufsatz wollte zeigen, wie der ideologische Aspekt die philosophischen Probleme der Werte und Bewertung durchdringt, wobei der Vf. betont, dass gerade auf dieser Ebene derartige Tendenzen für die bürgerliche Philosophie charakteristisch sind, denn das philosophische Wertproblem wird in der Philosophie von bürgerlichen Philosophen als ausgeprägt apologetisches Mittel verwertet.

Der Vf. intendierte die Aufzeigung historischer, erkenntnistheoretischer und sozialer Wurzeln der Parteilichkeit der bürgerlichen Philosophie. Abschliessend wird die Kontinuität der Gedankenführung tschechischer bürgerlicher Philosophen mit den Anschauungen der Revisionisten in der Krisenzeit der Jahre 1938—1969 angedeutet.